

Met Bosjesmannen als gids

Op 'overlevingstocht' in de Kalahari woestijn

Na 4 uur rijden in een gehuurde Toyota Hilux 4WD in het grensgebied van Namibië en Botswana naderen we de nederzetting van de Bosjesmannen. Nog een uur ploegen door het rulle zand en we zijn er. Tzunda, een kleine, tengere man heet ons welkom en enige tijd later maakt hij duidelijk dat we een dag met hem mee mogen op 'overlevingstocht' in de Kalahari woestijn.

De Bosjesmannen, ook wel San genoemd, leven al 20.000 jaar in het zuidelijke deel van Afrika. Oorspronkelijk strekte hun leefgebied zich uit over de vruchtbare gebieden van Zuid-Afrika, Zimbabwe, Angola en Mozambique. Maar in de Gouden Eeuw voeren Nederlandse schepen van en naar Indonesië waardoor een verversingsstation voor groente en water bittere noodzaak werd. Bij 'Kaap die Goeie Hoop' hebben ze zich hiervoor een stuk land toegeëigend. De handel in o.a. specerijen was zo succesvol dat er steeds meer gebied nodig

was om de schepen te bevoorraden. Hollandse koopmansgeest gecombineerd met een VOC-mentaliteit waren de oorzaak dat er voor de oorspronkelijke bewoners geen plaats meer was. De Bosjesmannen werden gedwongen naar de schrale gronden van de woestijn te verhuizen.

Leven van 'veldkos' en de jacht

Tzunda: 'We leven van 'veldkos', dat is alles wat op het land te vinden is, zoals vruchten, wortels, honing en struisvogeleieren. We kunnen hier geen kuddes laten grazen, er is niet genoeg water om

Geheel links: Een opgegraven plant met eetbare wortelknollen, bush potatoes, *Walleria nutans*.

Hiernaast Twee gifpijlen op een leren tas, die versierd is met twee witte, een bruin en een zwart gemaakte schijfje struisvogeleierschaal. Half onder de tas een halssnoer met struisvogeleierschijfjes en zaden.

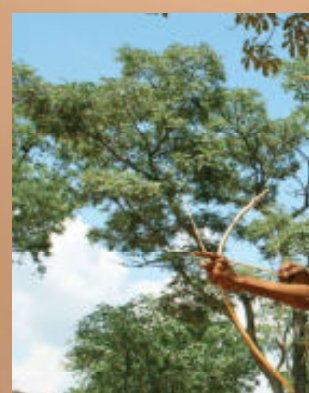

Foto hier boven:
Het winnen van vezels voor het maken van een boogснаar uit bladeren van *Sansevieria*.

Foto rechts ernaast:
Een tak van een specifieke struik wordt geschild voor het maken van de boog.

vee te laten drinken. In plaats daarvan jagen we met pijl en boog op wild. Met dunne, giftige pijlen op antilopen, vogels of konijnen. Ervaren jagers kunnen aan de hand van sporen vaststellen welk wild er passeert en op welk tijdstip. Sporen ouder dan 'voor-voorgisteren' zijn niet de moeite waard te volgen. De jacht kan lang duren. Eerst moeten we een spoor vinden, het beest raken en vervolgens achtervolgen tot het gif z'n werk heeft gedaan. Dat kan uren, soms dagen duren. Om de beesten geluidloos te naderen communiceren we via gebaren. Als we het dier gevangen hebben, gebruiken

we alles. Het vlees om te eten, de huid voor kleding en de botten voor pijlpunten. Gedroogd vlees kan enkele weken geschikt blijven voor consumptie.' De jagers zijn gekleed in een lendendoek van antilopenhuid. Op hun rug een kleine boog en een houder voor de pijlen. Op heuphoogte een leren tasje gevuld met houten stokjes om vuur te maken. Een kleine speer en handbijl completeren de uitrusting. Na een uur lopen over een zanderige vlakte in de verzengende hitte ben ik blij dat het onderdeel jacht wordt beëindigd en we op zoek gaan naar water. Het groepje Bosjesmannen houdt

Bovenaan de twee stokjes om vuur te maken: het houtje met zwartgeblakerde holletjes waarin het erover liggende stokje snel wordt rondgedraaid. Daaronder de pijlen en pijlenkoker. Geheel onder een detail van de gifpijlen waarvan de punt loslaat van de rest van de pijl als hij in de prooi is gedrongen en het getroffen dier ergens langs schuurt.

plotseling stil en wijzen naar een plek waar vocht in de bodem moet zitten. Er is niets drinkbaars te zien, slechts zand en wat groene takken. Ik krijg steeds meer respect voor de enorme kennis van de natuur die de San in de loop der jaren ontwikkeld hebben. Ze beginnen te graven, voor mij op een willekeurige plaats. Even later komt een knol zo groot als een grapefruit tevoorschijn doordrenkt met water. Ook is in de nabijheid een boomholte met een bescheiden reservoir aan regenwater te vinden. Met een hol takje als rietje lukt het water op te zuigen. Een paar uur later komen we aan

in een traditioneel 'dorp' met hutten van takken en gras. Onze begeleider legt uit: 'Zodra er in de omgeving geen voedsel meer is verplaatst de groep naar een betere plek en worden snel nieuwe hutten gemaakt. Grote en stevige gebouwen zijn een overbodige luxe.'

Het werk van de vrouwen

De vrouwen dragen een kleine schort van leer en jonge moeders een grotere lap van aan elkaar genaaide dierenvelen. Deze is bij een schouder vastgeknoopt waardoor een buidel ontstaat om een baby te vervoeren. Deze draagzak wordt

Halskettingen en armbanden worden vervaardigd van gedroogde zaden en stukjes struisvogeleierschalen.

ook gebruikt om verzamelde vruchten, zaden of leeggeblazen struisvogeleieren in mee te dragen. Halssnoeren gemaakt van gedroogde zaden en armbanden van struisvogeleierschalen versieren het lichaam. Tijdens ons verblijf maken ze kleding, sieraden en passen op de kinderen.

Stammenstructuur

We krijgen uitleg over de stammenstructuur: 'De verhoudingen binnen de groep zijn niet ingewikkeld. We hebben geen leiders, soms een hoofdman die weinig macht heeft. Ruzie over bezittingen zijn er niet, we hebben geen eigendommen.

Een leider is niet echt nodig omdat de Bosjesmannen als een familie van twintig tot vijftig personen rondtrekken. Een man mag zoveel vrouwen hebben als hij kan onderhouden. Goed met pijl en boog schieten bepaalt soms hoeveel vrouwen hij heeft. Het voedselaanbod houdt echter in dat een man meestal slechts één vrouw kan onderhouden. Soms gebeurt het wel dat hij er twee heeft. Dit zijn dan vaak zussen. Door die polygamie zijn er in een groep vaak meer vrouwen dan mannen. Een familie, een man met zijn vrouw of vrouwen en hun kinderen, is een vaste groep. Op zoek-

Het weefsel uit de wortelknol van *Rhaphionacme velutina* wordt bij waterschaarste uitgeknepen en levert dan enig (bitter) vocht op.

tocht naar nieuwe leefgebieden sluiten gezinnen vaak aan bij andere groepen.'

Een boog maken

Tzunda haalt de twee vuurstokjes uit zijn tas, plaatst een stokje verticaal in een kleine opening op het onderliggende horizontale stukje houtje. Tussen zijn handpalmen laat hij het verticale stokje snel draaien. Al na een paar minuten begint het hout te roken en een plukje droog materiaal is voldoende om het vuur aan te wakkeren. Een 70 cm lange tak wordt van zijn bast ontdaan en verwarmd boven het vuur om de sappen te laten

verdampen. Tijdens dit proces wordt de tak in de gewenste vorm gebogen. Nog even en de boog is gereed. Uit het *Sansevieria*-blad worden vezels gewonnen, bij het vuur gedroogd en getwijnd tot touw. Binnen een half uur is de boog gereed voor gebruik. Een tweede poging om op wild te jagen zit er voor ons niet in. De gehuurde auto moet weer afgeleverd worden in de hoofdstad Windhoek. Als aandenken aan één van de oudste culturen ter wereld krijgen we de boog mee. Ik vraag me af hoe lang dit harde bestaan nog is vol te houden.

smithendriks@planet.nl

Foto's boven:
Vocht wordt gewonnen uit een knol.
Water wordt met een 'rietje' opgezogen uit de holte van een boom.